

DZĪVES
PIEREDZE

(zināšanas,
attieksmes,
prasmes)

DZĪVEI

(izziņai,
apdomai,
rīcībai)

Latvijas Universitāte

Emer.prof., Dr.fiz.

A N D R I S B R O K S

Tālrunis: 26 567 120 (mob)

E-pasts : andris.broks@lu.lv

Blogs: <http://blogi.lu.lv/broks/>

Studiju kurss IZGLĪTĪBAS SISTEMOLOĢIJA

[Peda6091] <http://blogi.lu.lv/broks/2015/08/11/izglitibas-sistemologija-2015-2016-anno-1997/>

1.daļa LIELĀS DOMAS : pasaule, cilvēks, sabiedrība, dzīve

Tagad kopīgā darbībā (sadarbībā) sākam apzināt sistēmisko domāšanu – domāšanas sistēmiskumu jeb sakārtotību konkrētāk, saistot praksi ar teoriju un teoriju ar praksi. **Darīsim to sistēmiski domājot – veidosim konkrētas domu struktūras – kopsaistītu domu kopumus jeb sistēmas.** Citiem vārdiem – skaļi, visiem dzirdot domāsim domas un runāsim atbilstošos vārdus saistībā par konkrētām dzīvē novērojamām parādībām (lietām un procesiem), nevis tikai vispārīgi/abstrakti/formāli runāsim par domāšanu kā tādu atrautībā no dzīves realitātes – mūsu materiālās pasaules.

Par ko – kādas domas domāsim?

Kursa PRIEKŠVĀRDĀ un IEVADĀ jau vienojāties, ka **domāsim Lielas Domas !**

Veidosim Lielo Domu struktūras, kuras vizualizēsīm – darīsim uzskatāmas ar atbilstošām strukturloģiskajām shēmām jeb domu kartēm.

Kursa autora izvēlētās **Lielās Domas** raksturo šādi atbilstoši vārdi/jēdzieni:

PASAULE

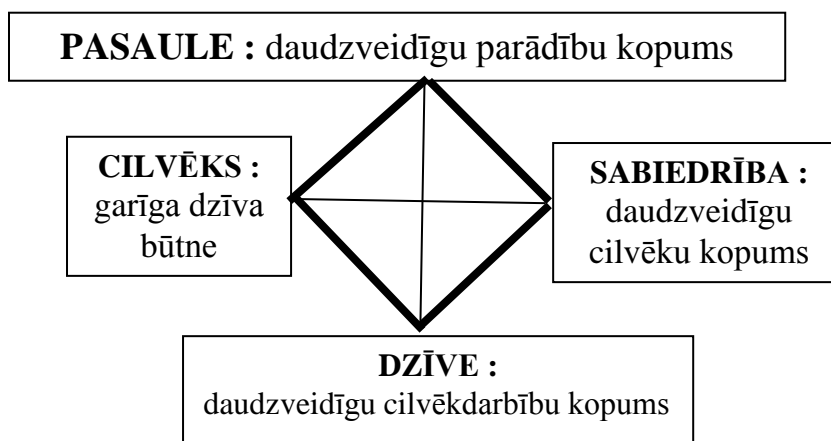
CILVĒKS

DZĪVE

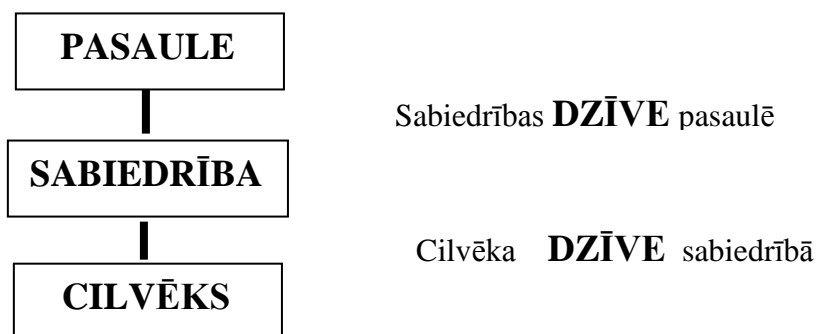
SABIEDRĪBA

Un tā – mums ir četri jēdzieni kā Lielās Domas, kur katra no šīm domām mūsu apziņā ir sistēma – iekšēji un ārēji kopsaistītu domu kopums. Pirms sākam kārtot šīs Domas noteiktās struktūrās atbilstoši to kopsaistībām, noskaidrosim attiecīgo struktūrelementu – jēdzienu būtību (vārdu jēgu jeb nozīmi). Citiem vārdiem, kā jau zinātniskā teoretizēšanā, vispirms dosim atbilstošo jēdzienu/vārdu iespējami īsas, skaidras un izsmeļošas definīcijas. Uzskatāmībai varam runāt par cilvēces Lielo Domu kvadrātu, kur kvadrāta malas apzīmē attiecīgo domu savstarpējo principiālo kopsaistību vispār, vēl neatsedzot domu horizontālo un vertikālo sakārtotību jeb hierarhisko līmeņu struktūru.

Cilvēces Lielo Domu kvadrāts

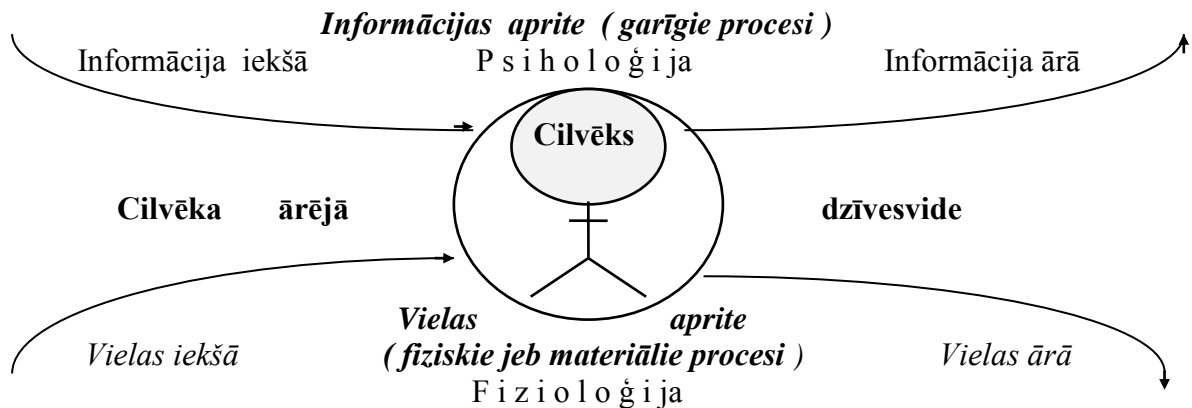
Atsedzot augšminēto struktūrelementu veidotās sistēmas hierarhisko struktūru, redzam Lielo Domu “Pasaule”, “Sabiedrība” un “Cilvēks” vertikālo kopsaistību, kur šo domu/jēdzienu kopsaistību raksturo jēdziens “Dzīve”.

Turpinājumā vispirms kopsaistīsim abus aksiomātiskos jēdzienus Pasaule un Cilvēks : **PASAULE** : daudzveidīgu parādību kopums, kurā ikviens **CILVĒKS** ir viena no šīm kopsaistībā pastāvošajām pasaules parādībām. Citiem vārdiem, cilvēks ir pasaules daļa un tas īsi un skaidri raksturo cilvēku pasaulē. Taču kāda ir cilvēka kā pasaules daļas specifika?

1. CILVĒKS kā dzīva būtne PASAULĒ - vielas un informācijas aprite

- gāzes, šķidrā un cietā stāvoklī atrodošos vielu uzņemšana un izdalīšana - *vielas aprite*;
- informācijas uzņemšana un nodošana - *informācijas aprite*.

DZĪVĪBA - fizisko jeb materiālo un garīgo jeb informacionālo procesu kopsaistīts jeb vienots īstenojums

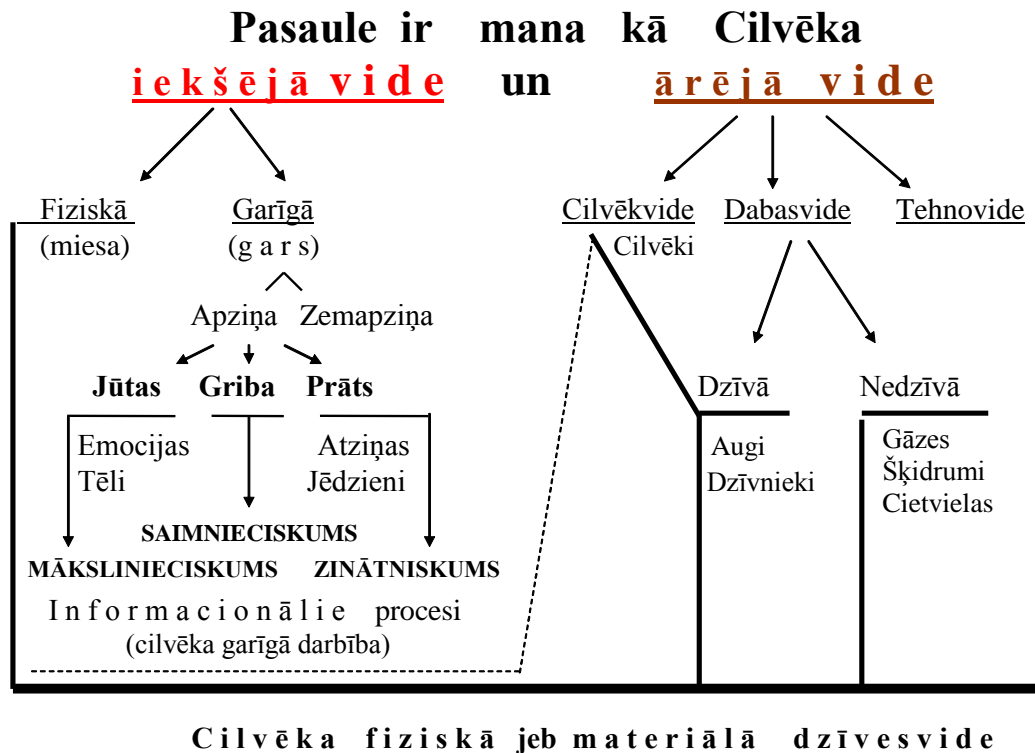
Cilvēks – miesa un gars. Kas ir g a r s ?

G a r s - cilvēka nervu sistēmā iemiesotā informācija (nejaukt ar šūnu kodolos iemiesoto iedzimtības jeb ģenētisko informāciju !!!). Gara izpausme ir *cilvēku garīgā darbība – tā ir informacionālo procesu īstenošanās cilvēka nervu sistēmā apziņas un zemapziņas līmeņos*. Cilvēks ir apgarots materiāls ķermenis – īpaša dzīva būtne, kuru raksturo cilvēka nervu sistēmā iemiesotā vārdiskā informācija un šīs informācijas aprite cilvēkiem vārdiski sazinoties. **Cilvēks dzīvo vienotu gara un miesas dzīvi.**

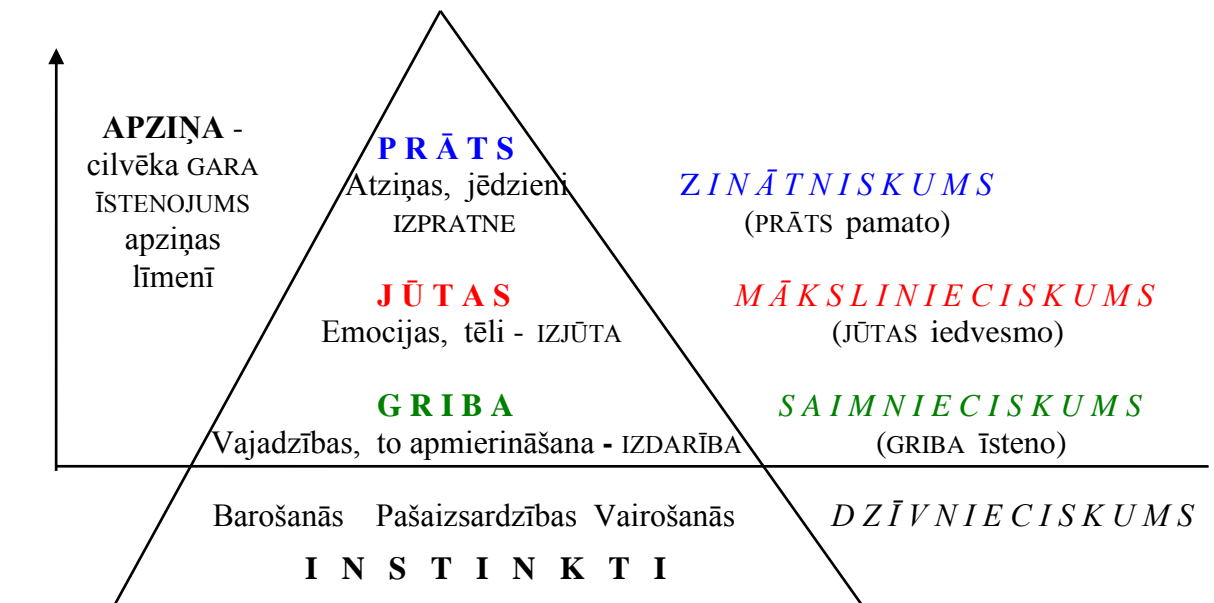
Kas tā tāda un kāpēc cilvēkam a p z i ņ a ?

A p z i ņ a ir cilvēka garīguma jeb viņa gara jeb garīgās dzīves īstenojums apziņas līmenī un ir uzlūkojama kā cilvēka jūtu, gribas un prāta kopums. *Apziņa nodrošina* ikvienas apzinātas cilvēkdarbības, kā arī cilvēka apzinātās dzīves vadību kopumā. Apziņa ir informacionāla parādība, tās materiālais nesējs ir cilvēka nervu sistēma (smadzenes, nervi un jutekļi – acis, ausis, āda saskarsmei ar cilvēka ārējo dzīvesvidi). Sajūtas jeb jutekliskums ir visa apzinātā pamats, cilvēka garīgās darbības - viņa nervu sistēmā īstenojošos informacionālo procesu sākotne. Apziņa operē ar noteikti apzīmētām jeb kodētām sajūtām, kas noformētas kā noteikti tēli un jēdzieni atbilstošās zīmju sistēmās jeb valodās.

A p z i ņ a darbībā ir domāšana - informācijas procesēšana (informācijas ieguve, apstrāde, izmantošana). Vēlreiz uzsvērsim – **cilvēki raksturojas ar īpašas – vārdiskās valodas lietošanu**, līdztekus saglabājot arī citas, dzīvniekiem raksturīgās saziņas valodas.

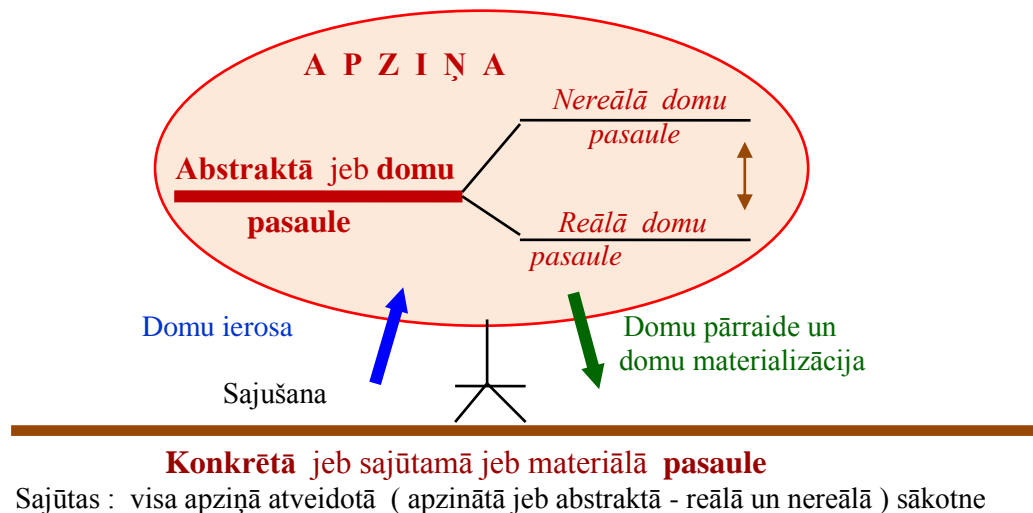
Saprātīgais cilvēks : griba - jūtas - prāts virs instinktiem

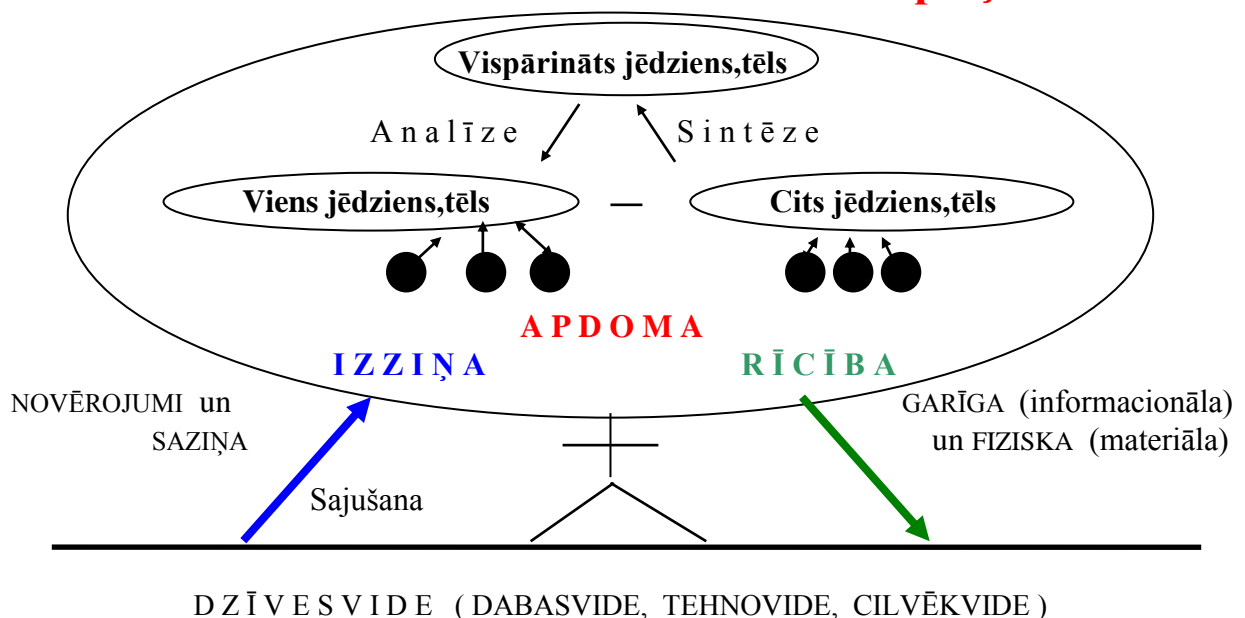
Zinātnes un tehnikas straujā progresa cilvēces dzīvesvide kļūst arvien mākslīgāka jeb tehniskāka, kamēr dabasvide jau prasa īpašu aprūpi un aizsardzību pret cilvēku saimnieciskajām darbībām. Strauji veidojas cilvēku pašu izveidotajai mākslīgajai dzīvesvidei jeb tehnovidei atbilstošs **t e h n o c i l v ē k s**.

2. PASAULE CILVĒKĀ : pasaules atveids cilvēka apziņā

- * **k o n k r ē t ā** jeb sajūtamā, materiālā p a s a u l e - visa apzinātā pamats;
- * **a b s t r a k t ā** jeb domu p a s a u l e - konkrētās pasaules atveids cilvēka apziņā;
- * **reālā abstraktā pasaule** - objektīvā realitāte jeb īstenība **cilvēka apziņā**, kuru sastāda cilvēku dzīvs praksē realizējamās domas - virtuālā realitāte datortīklos;
- * **nereālā abstraktā pasaule** - iedomātā, ideālā pasaule **cilvēka apziņā**, kuru sastāda praksē cilvēku dzīvs praksē nematerializējamās domas; . virtuālā nerealitāte datortīklos;

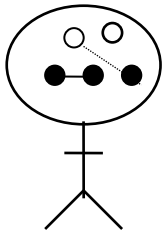

Pasaules parādību **sistēmisks** – kopsaistības sakārtots atveids **apziņā**

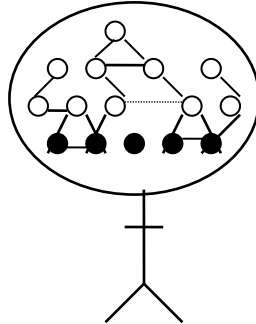

Cilvēks apzina Pasauli pa daļām, tās savstarpēji salīdzinot un kopsaistot - analizējot (detalizējot) un sintezējot (vispārinot) : tāda ir apziņas sistēmiskās organizācijas un darbības būtība

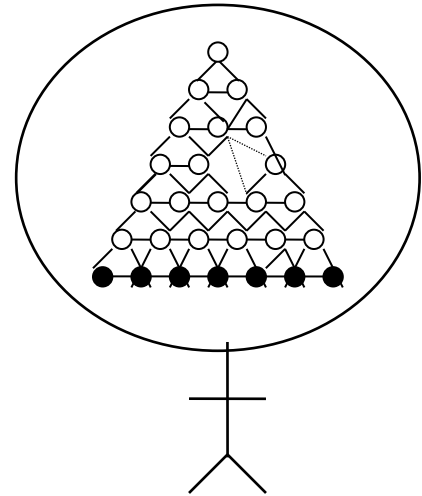
Apziņas attīstības pakāpes - pēc apziņas satura apjoma un sakārtotības

Vāji attīstīta apziņa:
mazsaturīga,
mazsakārtota

Vidēji attīstīta apziņa:
pietiekami daudz satura
sastāvdaļu, pastāv apziņas
hierarhiskais sakārtojums

Saturā bagāta un augsti sakārtota apziņa - pilnvērtīgi attīstīta apziņa

Pasaules atveids telpā un laikā

Cilvēks apzina pasaules parādības laikā un telpā, raksturojot parādības kā mainīgos ķermeņus ar to atbilstošajiem stāvokļiem. STĀVOKĻIS - ikvienas parādības raksturojuma elementārdaļa (atcerieties fundamentālo atziņu : cilvēks apzina pasauli pa daļām, tās savstarpēji salīdzinot un kopsaistot). Pasaules atveids apziņā - parādības raksturojošo stāvokļu kopumi. **Ikvienu parādību tiek atveidota (nepārtraukti un/vai diskrēti) laikā un telpā.**Jēdziens T E L P A pastāv saistībā ar ķermeņu savstarpējā novietojuma - to atrašanās vietu uztveri, bet jēdziens L A I K S - saistībā ar šo ķermeņu daudzveidīgo mainību.

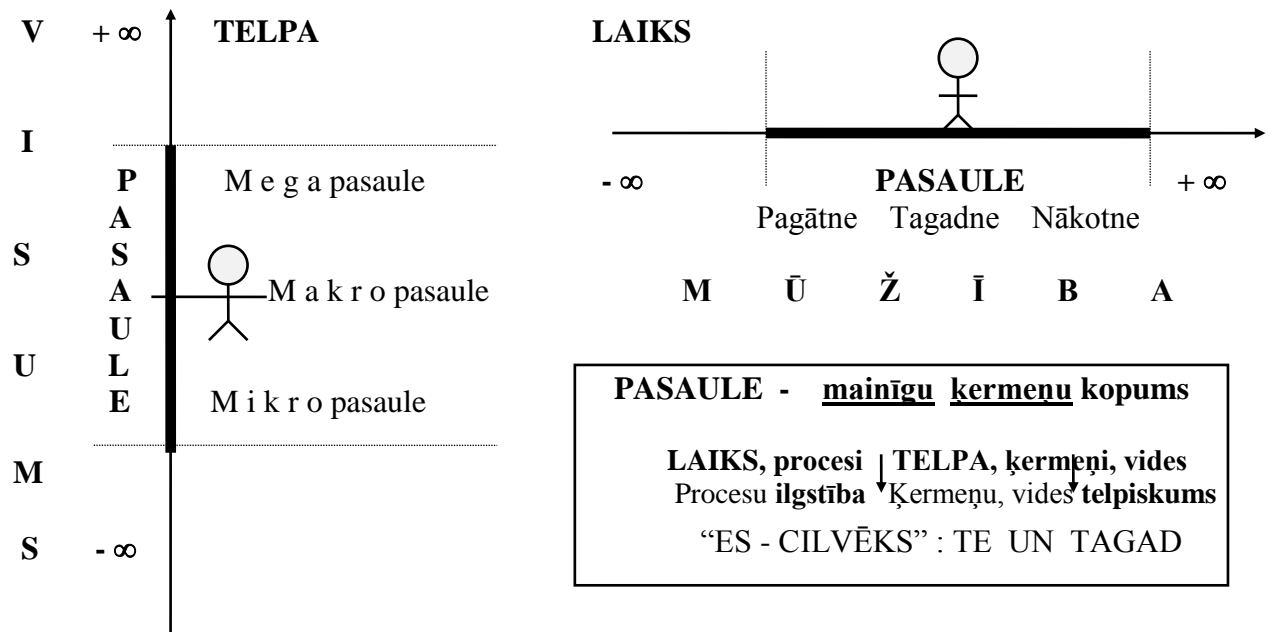
TELPA - ķermeņu savstarpējo novietojumu raksturojošo stāvokļu kopums.

LAIKS - ķermeņu mainību raksturojošo stāvokļu kopums.

Neierobežots stāvokļu kopums telpā - VISUMS,
neierobežots stāvokļu kopums laikā - MŪŽĪBA.

Apzināto pasauli sastāda ierobežots, cilvēces apzināto parādību kopums - tas, ko cilvēki sauc par pasauli, ir VISUMA un MŪŽĪBAS cilvēces apzinātā daļa.

Pasaule telpā - v i s u m a apzinātā daļa
Pasaule laikā - m ū ž ī b a s apzinātā daļa

Sistēmiski apzinājuši jēdzienu pāri „PASAULE & CILVĒKS”, tagad pāriesim pie jēdzienu DZĪVE un SABIEDRĪBA sistēmiskas – ar jau noskaidrotajiem jēdzieniem un šo jēdzienu savstarpēji kopsaistītas apzināšanas.

3. DZĪVE – daudzveidīgu cilvēkdarbību kopums

Cilvēka dzīve kā vienota miesas un gara dzīve - nemitīgs dzīves vajadzību apmierināšanas process. Apzināta cilvēkdarbība – mērķtiecīga noteiktas dzīves vajadzības apmierināšana

CILVĒKDARBĪBA kā veselums – dzīves fraktālis

VAJADZĪBAS : garīgās un materiālās

- LĪDZEKĻI :**
- finansu līdzekļi (nauda)
  - materiālie līdzekļi (manta)
  - informācija
  - cilvēks Pats (garīgais spēks, enerģija un fiziskais spēks, enerģija)
  - laiks

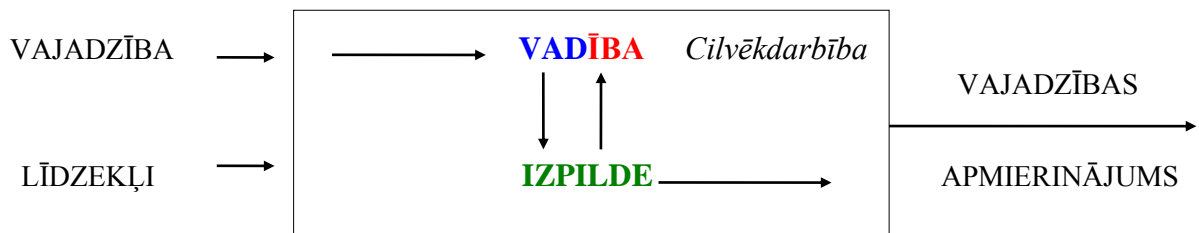
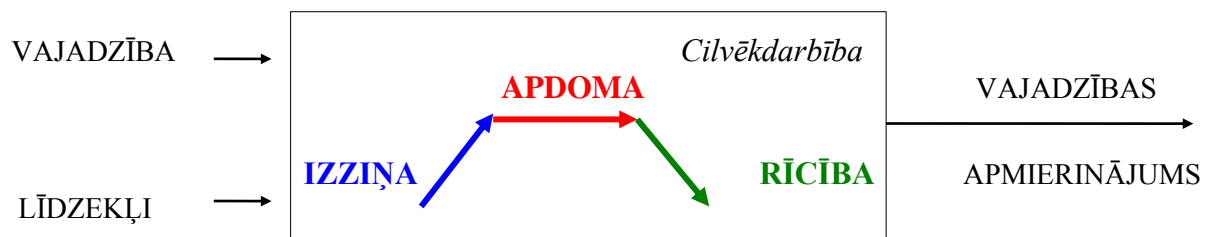
**Ikviens cilvēkdarbība –
fizisko jeb materiālo un garīgo jeb ideālo procesu
sistēmiska jeb kopsaistīta un atbilstoši sakārtota īstenošanās.**

Dialektika – pretmetu savstarpēji papildinošā vienotība, in – jaņ kopsaistībā

CILVĒKDARBĪBA kā sistēma - kopsaistītu daļu veidots veselums

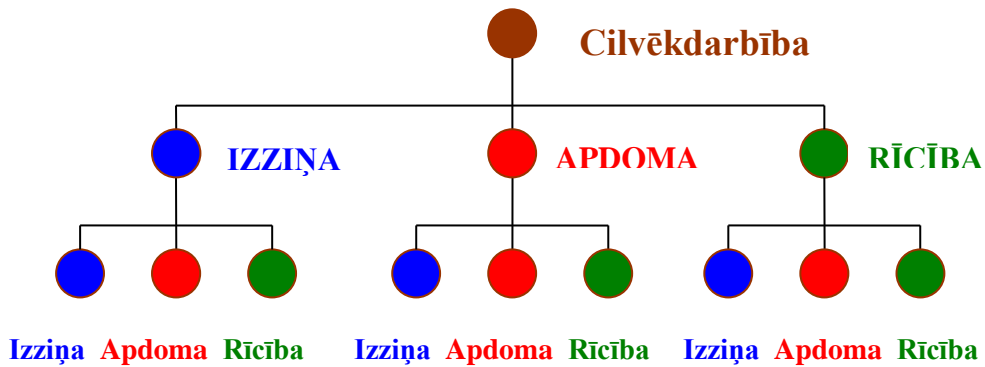
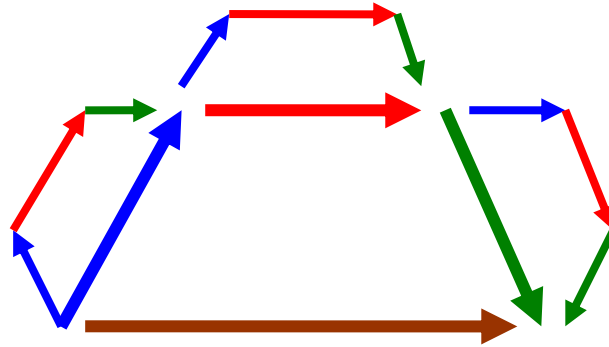
*(trīs analītiski skatījumi un redzējumi,
vienu un to pašu veselo dalot dažādās daļās)*

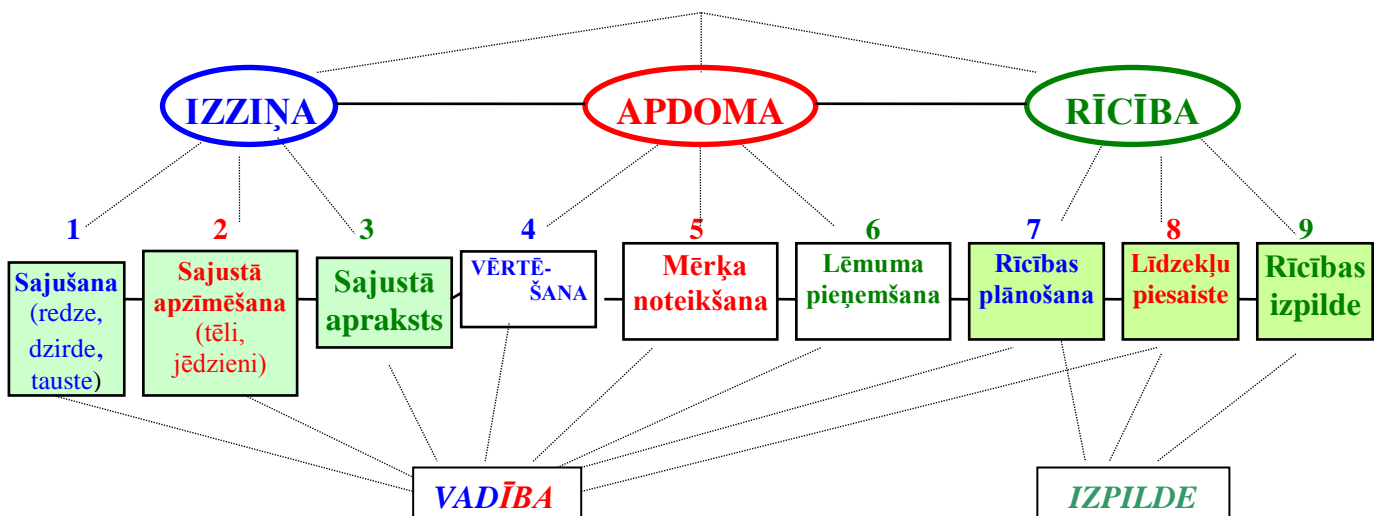
Cilvēkdarbību hierarhijas uzskatāms raksturojums

(cilvēkdarbību divlīmeņu vertikālās struktūras vizualizācija :
 ikviena darbība un ikviena tās daļa veidojas kā dzīves fraktālis
 “**izziņa-apdoma-rīcība**”)

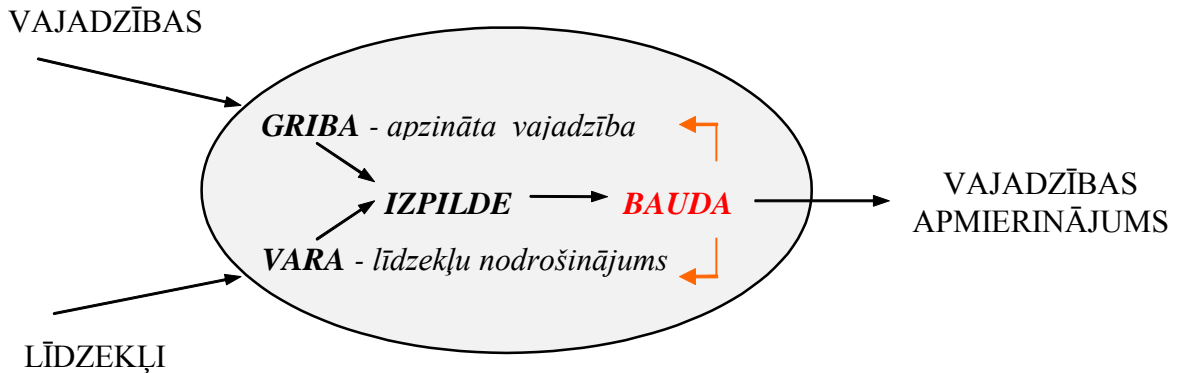

DZĪVE - daudzveidīgu cilvēkdarbību kopums

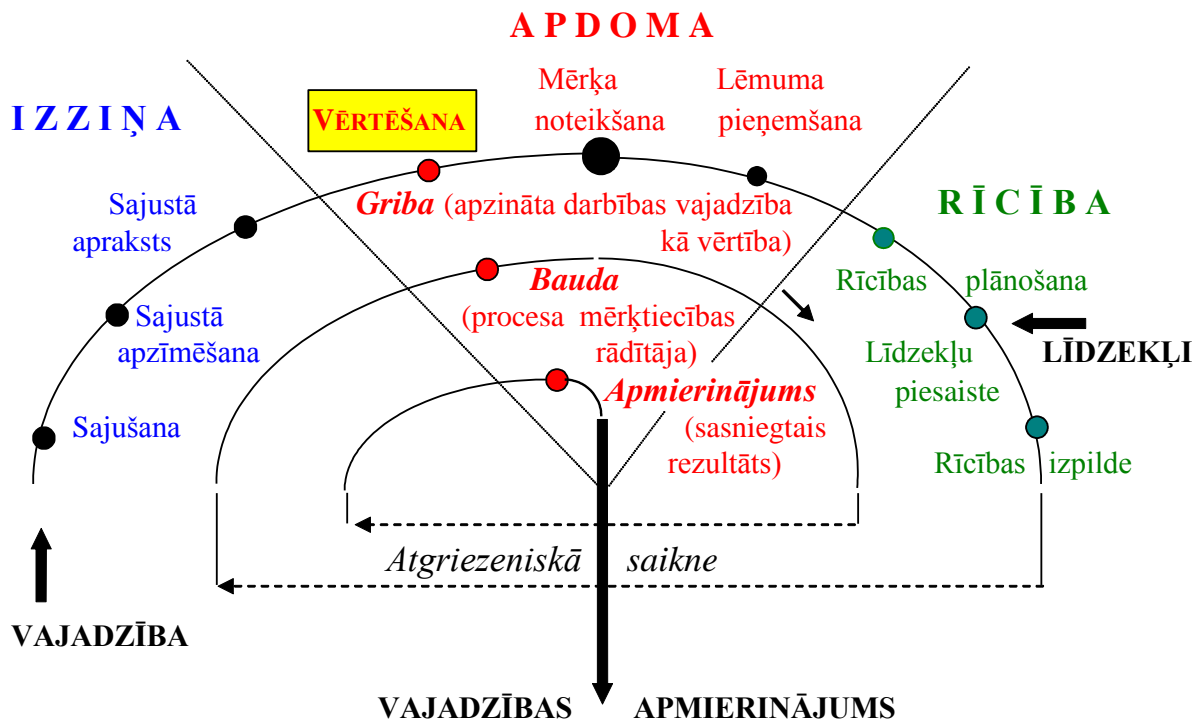
CILVĒKDARBĪBA – DZĪVES FRAKTĀLIS

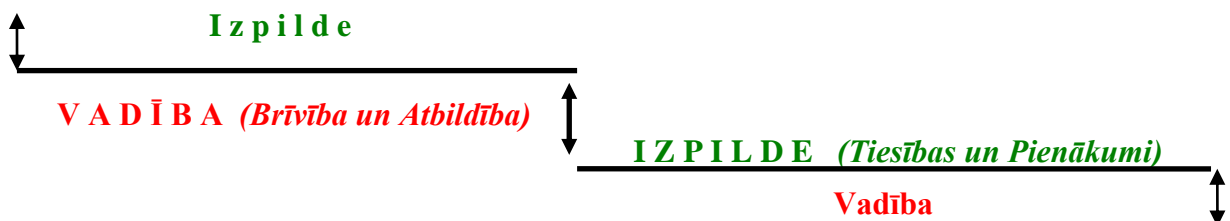
Bauda – atgriezeniskā saikne cilvēkdarbību vadībā

Mērķtiecīgu cilvēkdarbību vadības process (trīs vērtēšanas mērķtiecīgas rīcības apdomā)

Cilvēkdarbību vadības un izpildes attiecību hierarhija

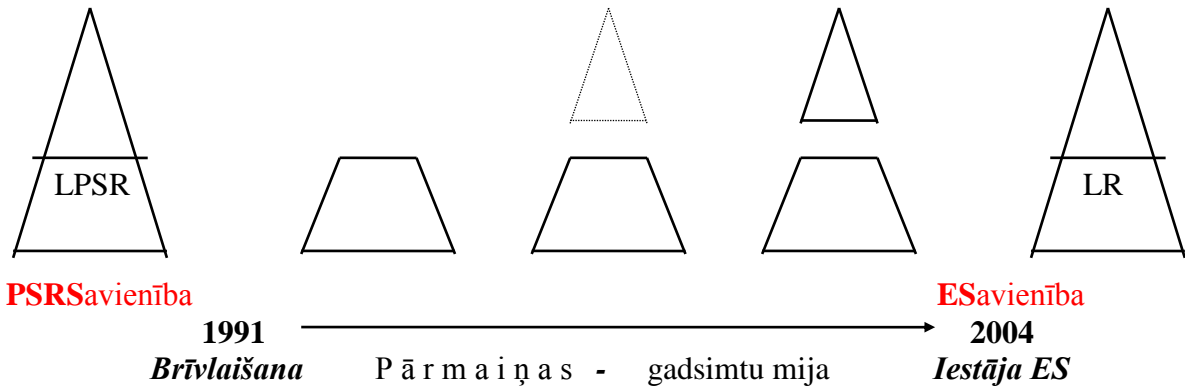
4. SABIEDRĪBA – daudzveidīgu cilvēku kopums

Sabiedrības mainība visapkārt mums un mēs mainībā (mūžības likums)

Noslēdzies 20. gadsimts, viens no sarežģītākajiem gadsimtiem Pasaulē, Eiropā, Latvijā. Līdz ar 21.gs. sākumu mūsu dzīve ieiet jaunā fāzē - *notiek visaptveroša DZĪVES GLOBALIZĀCIJA.*

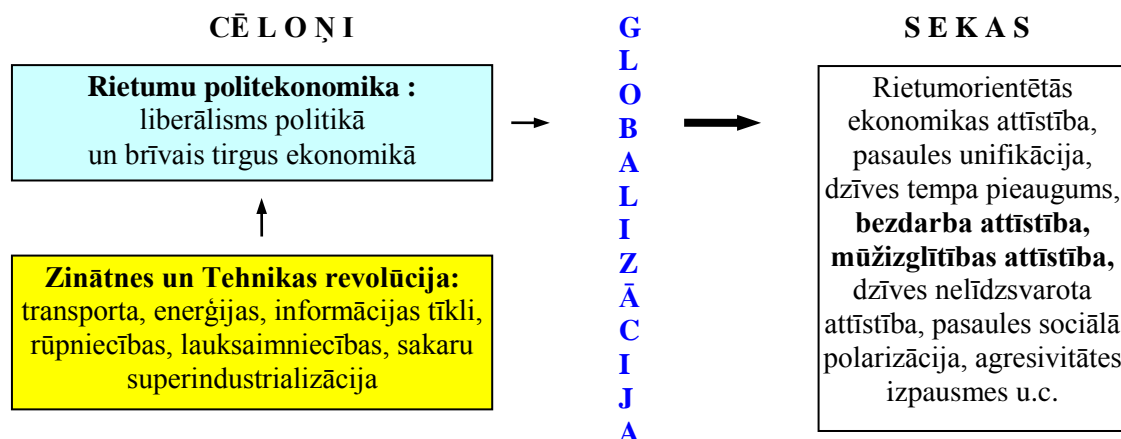
Visapkārt ārkārtīgi *strauji ienākas ZINĀTNES UN TEHNIKAS PROGRESA AUGĻI.* Gan globālā, gan lokālā mērogā jūtami *aug mūsu dzīves daudzveidība un temps - DZĪVES SAREŽĢĪTĪBA.*

Sabiedrības dzīves industriālo attīstību nomaina superindustrializācija (automatizēta lielražošana), dabisko - mākslīgais. Akcenti darbā un sadzīvē no ražošanas pāriet uz patērēšanu. Bezdarba rēgs kļūst pa pasauli un tajā pat laikā krasi pieaug augsti kvalificētu speciālistu pieprasījums. Sabiedrības polarizējas un aug sociālā spriedze. Globalizācija šodien izvēršas par Rietumu vareno politekonomikas (brīvā tirgus ekonomikas un liberālisma politikas) aktīvu izplatīšanos visas pasaules mērogā. *Īpaši aktualizējas MŪSDIENU RIETUMNIECISKĀ DZĪVESVEIDA ILGTSPĒJĪBA.*

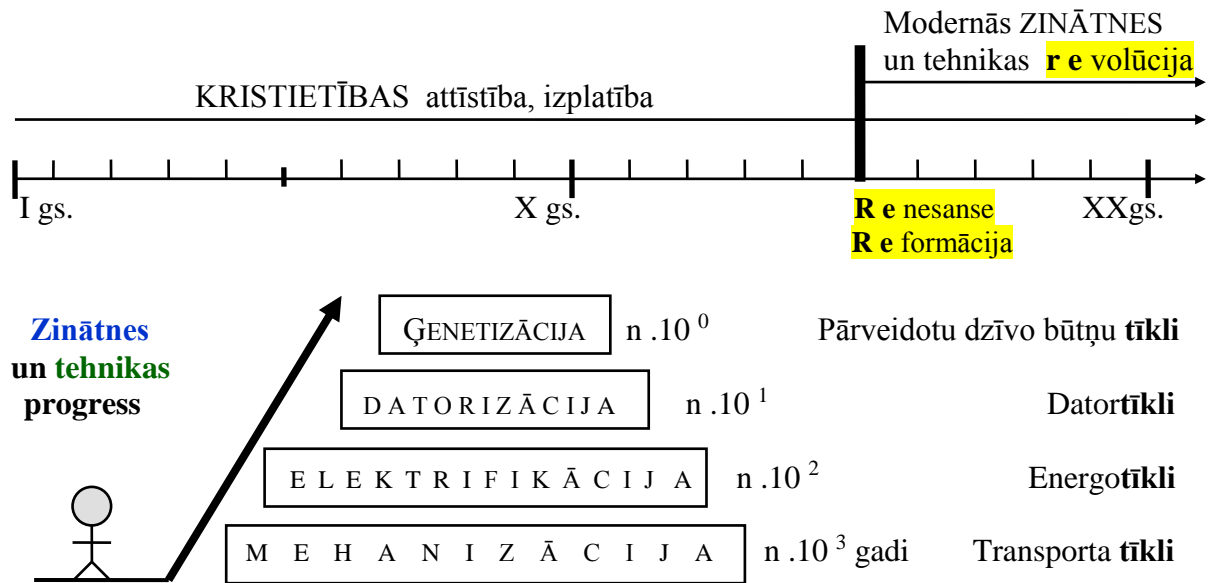

Noslēdzies gadsimts, kurā Latvija trīs reizes pārdzīvoja austrumu-rietumu dzīvesveida orientācijas maiņas. Krasi mainoties situācijai pasaulē un atgūstot valstisko neatkarību, tagad vienmēr un visur *atkal ir jādomā pašiem ar savu galvu*, un tas nav viegli. Taču laiks dziedē - pamazām noskaidrojas prāts, noplok pārlietu sabangotās jūtas un sava atjaunotā galva atgriežas pie sava pamata. Mūsu dzīves tālāktīstībai īpaši nozīmīga kļūst galvas un pamatnes vienotība.

Globalizācijas parādība cēloņseku skatījumā

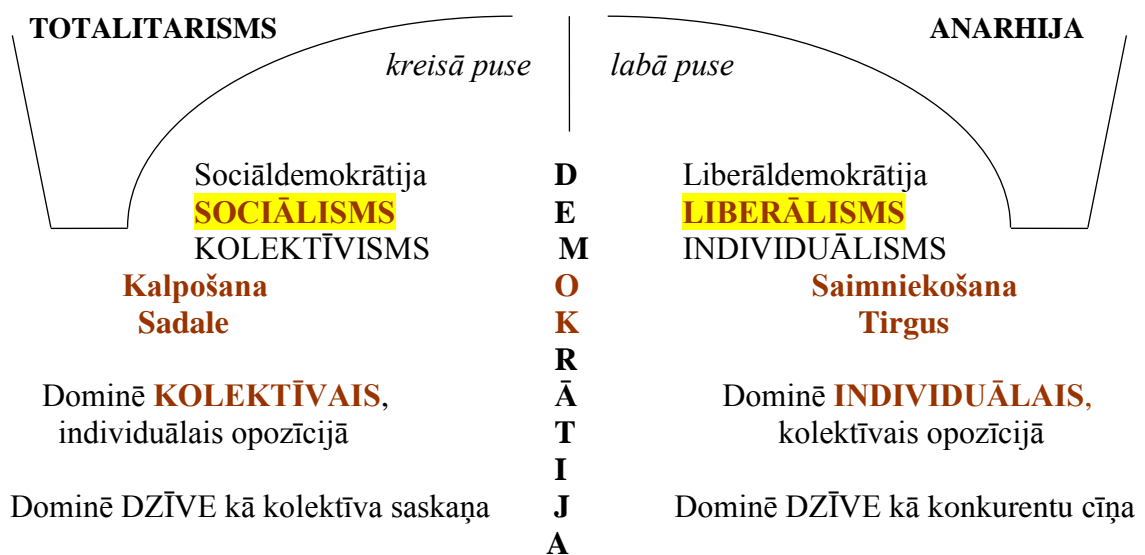
Mūsdienu Rietumu kopienas kultūras un civilizācijas attīstība

Zinātnes straujā progresa un tā rezultātu plašās izmantošanas rezultātā cilvēces dzīvesvide kļūst arvien mākslīgāka jeb tehniskāka, kamēr dabasvide jau prasa īpašu aprūpi un aizsardzību pret cilvēku saimnieciskajām darbībām. **Strauji veidojas** mākslīgajai dzīvesvidei jeb tehnovidei atbilstošs **t e h n o c i l v ē k s**.

Individuālais un kolektīvais cilvēku dzīvē.

Sabiedrības, personas dzīves ceļa

Sabiedrības dzīves sistemoloģija

	POLITIKA	EKONOMIKA
SOCIĀLISMS	Dominante	*
Līdzsvarota sabiedrība	*	*
LIBERĀLISMS	*	Dominante